

Ammatillinen koulutus

Yrkesutbildningen

Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen muodollinen perusta ammatillisessa koulutuksessa on heikko. Ihmisoikeusaiheisia sisältöjä toteutetaan silti käytännössä. Kun linkitys ihmisoikeuksiin kuitenkin puuttuu, eivät oikeuksien sisällöt ja velvoittavuus välity opetukseen eivätkä opiskelijoiden arkeen.

Den formella grunden för människorättsfostran och människorättsutbildningen är svag inom yrkesutbildningen. Trots det undervisas det de facto teman som anknyter sig till mänskliga rättigheter. Eftersom kopplingen till de mänskliga rättigheterna ändå saknas förmedlas inte rättigheternas innehåll och bindande karaktär i undervisningen, och de integreras inte heller i studenternas vardag.

AMMATILISESTA KOULUTUKSESTA säädetyn lain (630/1998) mukaan ammatillisen koulutuksen ensisijaisena tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä.

Koulutuksen tavoitteeksi on määritelty myös tukea opiskelijoiden kehittymistä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Lisäksi ammatillisen koulutuksen tulee antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista.

Ammatillinen koulutus jakaantuu valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin, ammatillisiin perustutkintoihin sekä aikuisten lisäkoulutukseen, joka koostuu ammattitutkinnoista ja erityisammattitutkinnoista. Kaikki ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot voidaan suorittaa myös näyttötutkintoina työelämässä.

Ammatilliseen koulutukseen lukeutuvia valmistavia ja valmentavia koulutuksia on neljä:

ENLIGT LAGEN OM yrkesutbildning (630/1998) är det primära syftet med yrkesutbildningen att höja befolkningens yrkeskunnande, utveckla arbetslivet och svara mot dess behov av kunskaper samt främja sysselsättningen.

Målet för utbildningen är också att stödja de studerandes utveckling till goda och harmoniska människor och samhällsmedlemmar. Dessutom bör yrkesutbildningen ge de studerande sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för fortsatta studier, fritidsintressen och en allsidig personlighetsutveckling samt stödja livslångt lärande.

Yrkesutbildningen är uppdelad i förberedande och orienterande utbildning, yrkesinriktade grundexamina och tilläggsutbildning för vuxna. Den sistnämnda består av yrkesexamina och specialyrkesexamina. Alla yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina kan avläggas också i arbetslivet i form av fristående examina.

Det finns fyra förberedande och orienterande utbildningar som hänför sig till yrkesutbildningen, nämligen orienterande och

ammattilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmentava koulutus, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus, vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus sekä kotitalous-opetus.

Ammatillisia perustutkintoja on yhteensä 52 ja ne jakaantuvat seuraaville kahdeksalle koulutuslalle: humanistinen ja kasvatusala (3), kulttuuriala (6), yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala (1), luonnontieteiden ala (1), tekniikan ja liikenteen ala (26), luonnonvara- ja ympäristöala (6), sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala (6) sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala (3).

Ihmisoikeudet ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillista koulutusta koskeva selvitys perustuu valmistavien ja valmentavien koulutusten opetussuunnitelmien perusteiden, viiden ammatillisen perustutkinnon perusteiden, yhden ammattitutkinnon ja kahden erikoisammattitutkinnon perusteiden analyysiin sekä yksittäisten opettajien haastatteluihin.

Ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta tavoitteena tai sisältönä ei ole nimenomaisesti kirjattu ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteisiin. Niistä löytyy kuitenkin yksittäisiä viittauksia ihmisoikeuksiin ja ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteiden kanssa yhteneviä tavoitteita ja sisältöjä, jotka painottuvat eri perustutkinnoissa ammattialojen osaamisvaatimusten mukaisesti. Erityisesti näin on valinnaisiin tutkinnon osiin kuuluvan *etiikan* sekä *elinikäisen oppimisen* avaintaitojen osalta.

Linkitys ihmisoikeuksiin jää kuitenkin tekevä, joten ihmisoikeuksien normatiivinen ja velvoittava luonne jää huomioimatta. Esimerkiksi yhdenvertaisuutta koskevissa vaatimuksissa mainitaan usein yhdenvertaisen kohtelun asemasta ”muiden huomioon ottaminen”, mikä jää tavoitteena sisällöllisesti epäselväksi.

Myös ammatillisten tutkintojen opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteisiin sisältyvät arvopohjat ovat ihmisoikeusnäkökulmasta alaja koulutuskohtaisesti hyvin erilaisia. Lisäksi ne

förberedande utbildning för grundläggande yrkesutbildning, förberedande utbildning för grundläggande yrkesutbildning för invandrare, undervisning och handledning för handikappade som ges i tränings- och rehabiliteringssyfte samt undervisning i huslig ekonomi.

De sammanlagt 52 yrkesinriktade grundexamina är indelade i åtta utbildningsområden. Utbildningsområdena är det humanistiska och pedagogiska området (3 yrkesinriktade grundexamina), kultur (6), det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området (1), det naturvetenskapliga området (1), teknik och kommunikation (26), naturbruk och miljöområdet (6), social-, hälso- och idrottsområdet (6) samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen (3).

De mänskliga rättigheterna inom yrkesutbildningen

Utredningen om yrkesutbildningen grundar sig på en analys av grunderna för läroplanerna för de orienterande och förberedande utbildningarna, grunderna för fem yrkesinriktade grundexamina, grunderna för en yrkesexamen och två specialyrkesexamina samt på intervjuer med enskilda lärare.

Människorättsfostran och människorättsutbildning har inte uttryckligen skrivits in i läroplansgrunderna för yrkesutbildningen och examensgrunderna i form av vare sig mål eller innehåll. I de här dokumenten ingår emellertid enstaka hänvisningar till de mänskliga rättigheterna och likaså mål och innehåll som är förenliga med målen för människorättsfostran. Målen och innehållen betonas i olika grundexamina i överensstämmelse med yrkesområdenas kompetenskrav. I synnerhet förhåller det sig så här i fråga om etik och nyckelkompetenser för livslångt lärande, vilka ingår i de valfria examensdelarna.

Emedan kopplingen till de mänskliga rättigheterna saknas, förbises dock de mänskliga rättigheternas normativa och bindande karaktär. Exempelvis nämns ”ta hänsyn till andra” ofta

on kirjattu opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden liiteosaan, eivätkä ne siten ole koulutusten järjestäjiä sitovia. Osasta opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteita ne lisäksi puuttuvat kokonaan.

Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen muodollinen perusta on siis ammatillisessa koulutuksessa heikko. Tämän selvityksen yhteydessä yksittäisiltä opettajilta saatiin kuitenkin vastauksia, joiden perusteella vaikuttaa siltä, että ihmisoikeusaiheisia sisältöjä toteutetaan käytännön koulutuksessa. Kun näiden yhdistäminen ihmisoikeuksiin kuitenkin pääsääntöisesti puuttuu, eivät ihmisoikeuksien sisällöt ja velvoittavuus välity opetukseen eivätkä opiskelijoiden arkeen.

Ammatillisen koulutuksen pakollisiin osiin integroitu ihmisoikeuskasvatus velvoittaisi koulutuksen järjestäjiä sekä opettajia huomioimaan ihmisoikeudet systemaattisesti osana ammatillista koulutusta.

i stället för jämlikt bemötande när det handlar om krav på jämlikhet. Det gör att målinnehållet blir diffust.

Också värdegrunderna i läroplansgrunderna och examensgrunderna för yrkesinriktade examina skiljer sig markant åt ur människorättsperspektiv när man jämför olika branscher och utbildningar. Dessutom har de skrivits in i bilagedelen i läroplans- och examensgrunderna och är följaktligen inte bindande för utbildningsanordnarna. I vissa läroplans- och examensgrunder saknas de dessutom helt och hållet.

Den formella grunden för människorättsfostran och människorättsutbildningen är alltså svag inom yrkesutbildningen. I samband med den här utredningen gav enskilda lärare ändå svar som tyder på att människorättsinnehåll genomförs i den praktiska utbildningen. Eftersom kopplingen till de mänskliga rättigheterna ändå i regel saknas förmedlas inte rättigheternas innehåll och bindande karaktär i undervisningen, och de integreras inte heller i de studerandes vardag.

Om människorättsfostran integreras i de obligatoriska delarna av yrkesutbildningen förpliktas utbildningsanordnarna och lärarna att systematiskt beakta de mänskliga rättigheterna som ett inslag i yrkesutbildningen.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

1. Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen tavoitteet ja sisällöt tulee kirjata opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteisiin

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteista löytyy yksittäisiä sisältöjä, jotka ovat ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteiden kanssa yhteneviä. Ne eivät kuitenkaan ole riittäviä. Ihmisoikeuskasvatuksen kansainvälisen määritelmän mukaiset tavoitteet ja sisällöt tulee kirjata opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteisiin.

2. Ihmisoikeudet tulee kirjata koulutusten arvoperustaan koulutusten järjestäjiä sitovalla tavalla

Ammatillisten koulutusten opetussuunnitelmiin ja tutkintojen perusteisiin sisältyvät arvoperustat ovat ala- ja koulutuskohtaisia. Ne löytyvät opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden liiteosasta, eivätkä siten ole koulutuksen järjestäjää sitovia. Arvoperustat, johon kirjataan ihmisoikeudet, tulee sisällyttää koulutusten ja tutkintojen perusteiden sitovaan osaan. Lisäksi ammatillisille koulutuksille tulee määritellä yksi yhteinen, ihmisoikeudet sisältävä arvoperusta.

3. Ihmisoikeudet tulee huomioida osaamisen arviointikriteereissä

Ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen tavoitteet ja sisällöt tulee sisällyttää ammatillisen osaamisen arviointikriteereihin.

ÄTGÄRDSFÖRSLAG

1. Målen för och innehållet i människorättsfostran och människorättsutbildningen bör skrivas in i läroplans- och examensgrunderna

I läroplans- och examensgrunderna för yrkesutbildningen kan man ställvis hitta innehåll som är i linje med målen för människorättsfostran. Detta är emellertid inte tillräckligt. Mål och innehåll som är förenliga med den internationella definitionen av begreppet människorättsfostran bör skrivas in i läroplans- och examensgrunderna.

2. De mänskliga rättigheterna bör skrivas in i värdegrunden för utbildningarna på ett sätt som är bindande för utbildningsanordnarna

Värdegrunderna i läroplans- och examensgrunderna inom yrkesutbildningen är bransch- och utbildningsspecifika. Man hittar dem i läroplans- och examensgrundernas bilagedel, och därför är de inte bindande för utbildningsanordnarna. Värdegrunderna bör kompletteras med text om de mänskliga rättigheterna och inkluderas i läroplans- och examensgrundernas bindande del. Dessutom bör det för yrkesutbildningarna fastställas en gemensam värdegrund där de mänskliga rättigheterna ingår.

3. Bedömningskriterierna bör utsträckas till att omfatta de mänskliga rättigheterna

Målen för och innehållet i människorättsfostran och människorättsutbildningen bör införlivas med de bedömningskriterier som tillämpas för yrkeskompetens.